

RAZGOVOR S PAULOM RUDOLPHOM, JEDNIM OD NAJS LAVNIJIH ARHITEKATA DANAŠNJICE

DUBROVNIK NE OŠEVIO

Osobno volim stanovati niže, biti okružen zelenilom, promatrati druge zgrade kroz krošnje stabala, ali smatram da se i u višim etažama mogu stvoriti ugodni prostori

Paul Rudolph u društvu s našim suradnikom, zagrebačkim arhitektom Lenkom Pleštinom

Iz Dubrovnika ću ponijeti osjećaj prisutnosti čovjeka u prostoru: svaki prolaznik ima ovdje individualnost ● Moji prijedlozi gradnje »opekama 20. stoljeća« idu do 60 katova, ali svaki stan ima prostranu terasu s mnogo zelenila

Jedan od najvećih suvremenih arhitekata, Paul Rudolph, stekao je visoku priznanja i slavu time što je umjetničkom snagom i kreativnim instinktom rukovao inženjerskim poslovima što se javljaju kada se jedan objekat razvija iz crteža u stvarnost. U kojoj je mjeri ta umjetnost prostora prokana tehničkom podlogom, najbolje ilustrira stolni Rudolphovih izvedenih objekata, od obiteljskih kuća do kompletnih gradskih blokova. Objekti škole, sveučilišta, biblioteka gradskih centara, stanovanja i raznih drugih sadržaja što ih je projektirao najbolje ilustrira stolni Rudolphovih izvedenih objekata, od obiteljskih kuća do kompletnih gradskih blokova. Objekti škole, sveučilišta, biblioteka gradskih centara, stanovanja i raznih drugih sadržaja što ih je projektirao najbolje ilustrira stolni Rudolphovih izvedenih objekata, od obiteljskih kuća do kompletnih gradskih blokova.

Svaki prolaznik ima individualnost, čini se poznat. U New Yorku je golem broj ljudi i gubi se taj osjećaj. — Stari Dubrovnik uglavnom su građili domaći majstori, ali i poznati graditelji izvana (Onofrio della Cava, Niketozzi) čija su ovdje rade projektirali.

Opeka 20. stoljeća

Od onog časa kada su se kuće počele graditi na industrijski način javila se ideja da bi se dijelovi zgrade, manje jedinice, mogle prefabricirati u tvornici, na gradilištu samo ugrađivati i spojiti instalacijama. Neke pokušaje već su izvedeni u Japanu i poznati Expo u Montrealu. Za sada je to ispalo skupo iako bi teoretički mogao biti jeftinije od tradicionalne gradnje. Rudolph već dugo radi na tom problemu. Za sada je izveden samo jedan manji projekt od 330 stanova. Kako je to jedinica kojom se rukuje uz pomoć mehanizacije, a slaganjem tih jedinica dobiva se objekat, Rudolph ih je nazvao »opeke 20. stoljeća«. Građevina industrija SAD ima potencijala da prihvati novu tehnologiju gradnje, ali postoje mnogi otvori: postojeći propisi o gradnji, strah od ciljene otpor Trade Uniona.

— Gdje se sve može primijeniti »opeka 20. stoljeća«? — To je konstrukcija s uključenim instalacijama za vodu, električnu, kanalizaciju i slično. Mogu se koristiti u bilo koji tip objekata gdje se traže manji kubni prostori, bolnice, hoteli, škole, i naravno, stanovanje. U svemu mogu poslužiti za 70 posto svih objekata.

— Koja je mjera te jedinice? — Dok je opeka odmjerenja norma snazi ljudske ruke »opeka 20. stoljeća« bazirana na snazi dizalice i transportnoj mogućnosti na cesti. U SAD je 12 stopa široka (1 stopa — 0,3 m), 11 stopa visoka, a dugačka 60. Važno je da jedinica bude što lakša, jer se u nekim situacijama slaže u visinu. U mom projektu za New York postavljene su u do 60 katova.

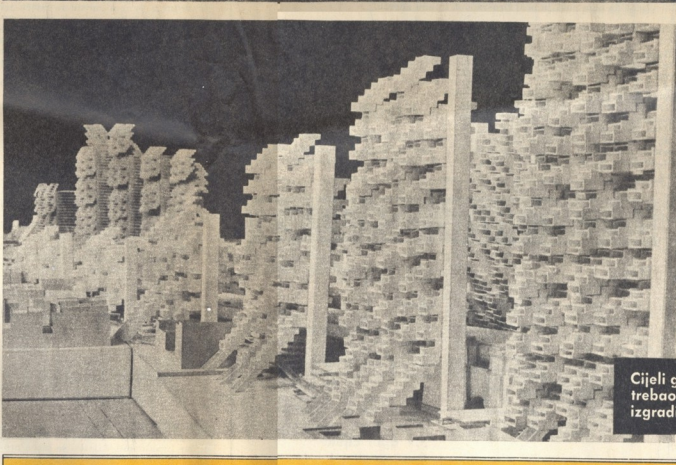
— Građenje modularnim jedinicama, »opekama 20. st.«, vrlo je efektan način gradnje, i ja mislim da će uskoro postati vrlo popularan. Mnogošta od američke arhitekture više korijene iz Evrope. Nebođer je, međutim, američka inovacija. Koliko je kamena kuća karakteristična za Mediteran, toliko je nebođer za američki »city«. Stari dugogodišnji rekord Empire State Building već je u New Yorku premašan za desetak katova sa dva tornja Svjetskoga trgovinskog centra. Chicago ima rekordere, zgradu Hancock od 100 katova i danas najvišu kuću na svijetu Sears sa 110 katova. Idealizirani projekt F. L. Wrighta »Mliju visok nebođer« stoji kao mjera jedneoga budućeg potvrditi i zacijeliti se jednog dana ostvariti. — Nebođer raste i raste. Hoće li stati na nekoj visini, ja to ne znam. Teško mi je uočiti sve prednosti zbog kojih se ide sve više i više. Čini mi se da će u određenom momentu prestati biti praktični. Mnogo je uroka u prestižu. Jedna banka želi biti moćnija od druge i gradi viši nebođer. To je ljudska reakcija, ali je pitanje koliko pomaže arhitekturu.

— Najviši nebođer uglavnom su ispunjeni poslovnim prostorom, no Hancock Building ima stanove od 60 katova. Što znači stanovati na toj visini? — Mnogi od ovih stanovnika bogatiji su ljudi koji imaju još poneka kuća u okolici, ili su to ljudi bez djece. U svakom slučaju nijedna obitelj ne provede cijeli svoj život u nebođeru.

— U Hamburgu je donesena preporuka da obitelji s malom djecom ne stanuju više od petog kata? — Ne bih se složio s tom odlukom. Osobno preferiram stanovati niže, biti okružen zelenilom, promatrati druge zgrade kroz krošnje stabala. Mislim da se dobrim projektiranjem mogu stvoriti vrijedni prostori i na višim etažama. Ljudima koji su izgubili tu oduku u Hamburgu sigurno se ne bi sviđela dva stambena tornja od 40 i 42 kata što sam ih projektirao i koja su izvedena u New Yorku. Moji prijedlozi gradnje modularnim jedinicama idu i do 60 katova, ali svaki stan dobiva prostrane terase i mali vrt s dosta zelenila i po mojoj ocjeni dobiju se ugodni prostori za stanovanje.

— Na kraju smo dilemma — tehnika ili umjetnost, postavili pred slavnog arhitekta. Odgovor Paul Rudolpha jest: »Za mene baviti se arhitekturom znači inicirati jednu umjetnost.«

Lenko PLEŠTINA

Cijeli gradski potez u New Yorku trebao bi se prema Rudolphu izgraditi od »opeka 20. stoljeća«

Biški dekan jedne od najpoznatijih škola za arhitekture u SAD na Yale sveučilištu, nakon 10 godina vođenja škole napustio je stalni profesorski poziv i, se, kako kaže, posvetio projektiranju. Za Yale projektirao je zgradu škole za umjetnost i arhitekturu, a tim tim, kao četrdesetogodišnjak, nametne se svjetskoj arhitekturi. Sada povremeno kao gost profesor predaje širom svijeta: Moskvi, Tokiju, Jeruzalemu. Iako je njegov rad uglavnom baziran u Americi, značajne projekte pravio je za Japan, Bangladeš, Španjolsku, Libanon, Izrael i Saudijsku Arabiju. Obični promatrač nalaze u njegovu radu primamljivu složenost i dopadljivost, arhitekti virtuosnost i imaginaciju, a on sam, kako kaže, traga za značajnijim vrijednostima prostora, ljudskim mjerilom i intimom prostorom.

Kamen je uvijek lijep

Mene je Dubrovnik oduševio. — Ističe Rudolph. — Stari grad koji sam znao samo preko fotografija ima stvarno ljudsko mjerilo. Teško je reći zašto je to tako. Mislim da toga što je malen i mjeri li ustijenosti, jer se druge strane gradske zidine čine ljepotu impresivnom i jedinstvenom. Ljepota se nalazi u općem jedinstvu grada. Oduševljava me postava ulica što se s dvije strane aljevu ka Starom gradu. Interesuje me ideja postanka, naspajanje tjesnaca i uključivanje otočica u gradski onsej. Ovdje sam susreo niz fantastičnih arhitektonskih situacija: proporcije mnogih kuća, dvorište palače Sponta, gradski ulaz na Pilama, dva vrata Klaustra, Stradun. Lagano sužavanje glavnooga gradskog trga ili mala nepravilnost florita Klaustra jest način na koji ja želio doživljavati prostore. Ne volim čistu geometriju jer ona nas ostavlja hladnim.

— Kako zamislite današnji rast Dubrovnika? — Okolji je grada impresivan; pejažba što se spušta prema moru i u koji more zadire. Otačujući dosta otvorenih, zelenih prostora ja bih postavio pravilo da se uz more ne grade kuće više od četiri kata. Postepeno uspinjući se uz brdo i visine kuća bi rastle da bi ih ne govorile bile i stanje. Dobili bi divni vidici, a još bi se više dramatičnoro rast terena od mora.

— Kakve biste oblike kuća preporučili? — To je stvar mjerila i na forme. Forma se može mijenjati i u starom Dubrovniku ima više stilova, ali se oni stapaju u jedno zbog jedinstvenoga mjerila. Onaj je tome pridonio jednojedinstvo materijala. Kamen sa svojim unutrašnjom disciplinom.

— Koji biste materijale danas odabrali? — To je već puno teži odgovor. Danas posjedujemo dosta materijala. Kamen je uvijek lijep, ali je skup. Beton se čini naprikladnijim zbog cijene. Svakom materijalu treba otkriti njegovu mogućnost i iskoristiti ih.

— Mislite li da bi van neka tema iz Dubrovnika mogla dati inspiraciju? — Za cijelo će se to dogoditi, no teško je reći što. Iz Dubrovnika ponijeti ću osjećaj prisutnosti tvjeka u prostoru.

Jugoslavenski gradovi u zvjezdicama Novog VUS-a ● Istaknuti jugoslavenski kritičari ocjenjuju za Novi VUS

ILI JEDAN ILI PET

Grad	Događaj	Ocijenili	Zvjezdice
	GLAZBENI		
Ljubljana	Orguljasti koncert Gabora Lohöke; na programu: Liszt i Bach	Marijan Gabrijelečič	★★★★★
Zadar	Koncert moskovskoga gudačkog kvarteta «Glinka»; na programu: Haydn, Beethoven i Geller	Krešimir Koraćević	★★★★★
Opatija	Nastup španjolskoga ansambla »pe de Vega« u okviru Festivala opere, baleta i simfonjske muzike	Vesna Burić	★★★★
	FILMSKI		
Beograd	Američki film »Kockar i bludnik«; u režiji Roberta Altmana; glavne uloge: Julie Christie i Warren Beatty	Milutin Čilić	★★★★
Sarajevo	Domaći film režisera Vanče Ključevića »Kuzil, stari moji«; gl. uloge: Ivica Vidović i Relja Bašić	Aco Štaka	★★★
	LIKOVNI		
Škoplje	Samostalna izložba slika Jovana Dimovskog u Gradskom muzeju	Sonja Abadžićeva	★★★★
Piran	Izložba slikarskih radova Marijana Tršara u Mestnoj galeriji.	Janez Mesesnel	★★★
Rijeka	4. međunarodna izložba originalnih crteža u Modernoj galeriji	Josip Depolo	★★★★★